

GERARDA MAK

Alleen met velen

Eerste druk 2005
Achttiende druk 2013

ISBN 978-90-225-4232-3
ISBN 978-94-6092-547-4 (e-boek)
NUR 320

Omslagontwerp: Zeno
Typografie en netwerk: Van de Manakker, grafische communicatie, Maastricht

© 2005 Gerarda Mak en Meulenhoff Boekery bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Stoomtrammetje

EEN DAGJE OP STAP

1925

De vijf zusjes werden naar de binnenplaats van het kindertehuis gebracht door de aardige zuster die hen ook had binnengelaten. Rondom waren hoge muren van grove rode bakstenen. Boven op de muur staken glaszerven als speerpunten omhoog. Ze schitterden in het zonlicht en weerkaatsten op de tegels van de speelplaats. Bloemen waren er niet, zelfs geen paardenbloemen, dacht Cokkie spijtig. Wel een schommel, dat was in ieder geval wat.

De zuster gaf vader een seintje, waarop hij zich bukte en zijn meisjes één voor één knuffelde. Hij zei dat ze lief moesten gaan spelen, flink en gehoorzaam moesten zijn, terwijl hij even met de zuster naar binnen ging om wat dingen te regelen. Tegen Tonia zei hij 'Jij bent al groot, pas goed op je zusjes, zodat hun niets zal overkomen.' Ze begreep niet wat dit allemaal te betekenen had maar beloofde het, blij dat vader haar een groot meisje noemde.

Een aantal keren draaide vader zich om en zwaaide naar hen. Het laatste wat Cokkie van hem zag was dat hij een grote zakdoek uit zijn broekzak

haalde en naar zijn gezicht bracht. Ze hoorde hem flink zijn neus snuiten.

Zodra de deur achter vader was dichtgevallen leek de speelplaats ineens angstaanjagend groot. Hoe kon hij hen zomaar alleen laten tussen al die vreemde kinderen? Cokkies onderlip begon al verdacht te trillen. Tonia tilde haar op.

‘Kom,’ zei Tonia, ‘we gaan schommelen.’

Sjaantje stond naast de schommel, terwijl Tonia Cokkie duwde. Hanna hield de hand van Lena vast en samen keken ze om zich heen. Dit was niet wat Cokkie van het uitje had verwacht. Een poosje keek ze schuw naar de andere kinderen. Een aantal meisjes speelde tikkertje, weer anderen stonden stil en staarden hen aan. Een grote verlatenheid overviel Cokkie en ze voelde de tranen prikken. Zelfs het schommelen kon haar niet meer opbeuren. Ze wilde naar vader. Waar bleef hij zo lang, hij had toch beloofd dat hij terug zou komen? Ze kreeg hetzelfde gevoel van onheil in haar maag dat ze vanmorgen al had gehad.

Het was al een tijd geleden dat ze op stap waren geweest. Vader had niet willen vertellen waarnaartoe, dat maakte het juist zo spannend.

‘Hou op, meisjes, niet vechten.’ ‘Tonia, jij ben de oudste dus moet jij de wijste wezen.’ ‘Als jullie zo doorgaan, maken we rechtsomkeer. Denk erom hoor!’ Door de aanhoudende vermaningen van vader gingen de vijf zusjes heel even gedwee naast elkaar lopen, maar kort daarna renden ze al weer weg. Speelden tikkertje, of hinkelden op de ongelijk liggende stoeptegels. Ze zorgden er wel voor dat ze niet te ver afdwaalden.

Het afscheid van moeder had lang geduurd. Het leek of ze haar meisjes niet wilde laten gaan. Ze bleef ze almaar vasthouden en zeggen dat ze braaf moesten zijn, geen ruzie mochten maken en goed op elkaar moesten letten. Het leek wel of moeder tranen in haar ogen had.

Nu huppelde Cokkie, die net vier was, aan de hand van vader mee met de rest. Ze vroeg hem of hij haar wilde optillen, want haar nieuwe laarsjes begonnen te knellen. Hoog gezeten kon ze de Molenstraat beter overzien. Ze zag de bus naar Brielle voor het station gereed staan. Zouden ze soms naar grootvader en grootmoeder gaan? ‘Nee,’ zei vader, ‘we gaan niet met de bus, maar met het stoomtrammetje.’ Dat zou betekenen dat ze naar hun lievelingstante Betje in Rotterdam zouden gaan. Nee, zei vader, ze zouden vanuit Rotterdam verder reizen met de trein. Ook daar deed hij heel geheimzinnig over. De meisjes giechelden zenuwachtig en hadden het gevoel dat ze naar het einde van de wereld gingen.

Een boerenkar reed langzaam achter hen aan en Cokkie hoorde de paar-

denhoeven regelmatig kleppen op de keien. Ze zag de bakker met zijn kar, die schreeuwde dat hij lekker brood had en niet duur was. Ze probeerde hem na te doen maar het galmen lukte niet erg. Een meisje in uniform gooide met een pollepel water tegen de ramen en droogde ze daarna weer af. Een nutteloze bezigheid vond Cokkie, het gooien met water was leuk, maar het afdrogen minder.

Er kwam een grote hond aanlopen en ze was blij dat ze lekker hoog zat. Ze zwaaide naar de hond.

Het schip waarop vader vroeger gevaren had, lag afgemeerd aan de Oostkade en er kwamen passagiers de loopplank af. Cokkie ademde de frisse zeelucht in en voelde zich op vaders arm veilig en gelukkig.

De dag was al zo bijzonder begonnen. Ze hadden allemaal een nieuwe jurk gekregen, een manteltje en nieuwe schoenen, van die mooie zwartleren hoge knooplaarsjes, ze waren net kleine dametjes en zo liepen ze ook, een beetje nuffig.

Hoewel de meisjes plezier hadden, zag Cokkie wel dat vader en moeder helemaal niet zo blij waren, ze leken eerder verdrietig. Als ze naar hen keek kreeg ze een brok in haar keel.

Moeder zag er moe en afgemat uit na al de opwinding van die morgen. De wijkverpleegster maande de meisjes tot kalmte en een voor een mochten ze even naast het bed komen staan om gedag te zeggen en een kus op de witgeaderde hand te geven. Ze had moeder wel op de wangen willen zoenen maar dat mocht niet. Moeder was ziek en als ze haar zouden kussen, konden ze het ook krijgen. Een keer had ze niet meer aan die waarschuwing gedacht. Ze lag in moeders armen op bed en moeder had voorgelezen uit haar lievelingsboek, een sprookje over een klein meisje met een rood jasje. Daarna was moeder van uitputting in slaap gevallen. In haar herinnering zag Cokkie de tranen glinsteren op de bleke, ingevallen wangen. In een opwelling had ze zich voorovergebogen en haar op beide wangen gezoend. Moeder had er niets van gemerkt. Ze was niet ziek geworden zoals ze gevreesd had en vroeg zich af waarom grote mensen dat zeiden.

Elke doordeweekse dag na het ontbijt ging vader naar zijn werk en de drie oudste zusjes, Tonia, Sjaantje en Hanna, vertrokken naar de lagere school aan het einde van de Opzoomerlaan. De twee kleinsten, Lena en Cokkie, werden wat later door moeder naar de bewaarschool gestuurd. Een oud vervallen gebouwtje in een straat verderop die om onduidelijke redenen het Kippennulletje werd genoemd. Elke morgen vertrokken ze vol goede

moed, hand in hand. Steeds vaker liepen ze de andere kant uit. Er was ook zoveel te zien, zoveel te ontdekken. Ze zwierven liever door het dorp. Knikkerden met steentjes op de stoep, hinkelden of hoepelden met andere kinderen uit de buurt of zaten op de dijk te turen naar de grote zeilschepen die voorbijvoeren. Langs de havenkade lagen regelmatig enorme zeilschepen afgemeerd die werden geladen of gelost. Soms kwamen er deftig geklede dames en heren de loopplank af met in hun kielzog matrozen die de zware hutkoffers en valiezen torsten. Geboeid keken de meisjes naar dit schouwspel en ze zwaaiden altijd naar de matrozen die vrolijk terugzwaaiden.

Zodra de meisjes de werfsirene hoorden renden ze naar de poort. Sprongen op een grote zwart met wit geschilderde paddenstoel en wachtten daar geduldig tot vader naar buiten kwam. Gezamenlijk fietsten ze dan naar huis. Zij voor op de stang en Lena achter op de bagagedrager. Vader maakte voor moeder en hen een sneetje brood en een kopje thee klaar. Na de pauze brachten ze vader weer terug naar zijn werk. Hij wist niet beter of de meisjes gingen daarna richting het Kippennulletje en zij lieten hem in die waan.

Voor vandaag hadden ze al afgesproken dat ze paardenbloemen zouden gaan plukken. De hele dijk stond er immers vol mee. Moeder werd daar altijd zo vrolijk van. Zouden ze gelijk bloemen plukken voor het Mariabeeld dat op een kastje in de hoek van de kamer stond. Maar vandaag waren ze dus op reis gegaan.

Vanuit het dorp Hellevoetsluis was het een hele tocht per stoomtram, uiteindelijk arriveerden ze in Rotterdam. Op het station was het een drukte van jewelste. Het stonk er naar ijzer, vette rook, olie en touw. Overal stonden kisten, manden met kippen, kratten en vaten opgestapeld. Kleine jongens sjouwden met koffers of reden af en aan met volgeladen karretjes. Cokkie zag veel mooie vrouwen in elegante japonnen met grote, zwerige hoeden op en een paraplu in de hand. De meesten werden vergezeld door lange, knappe mannen met imposante snorren en baarden in deftige pakken met hoed.

Een man in uniform blies op zijn fluitje en even verderop sloeg een man met een moker tegen de wissels.

Zo druk als haar zusjes die morgen waren geweest, zo stil en onder de indruk waren ze nu. Dicht tegen elkaar aan stonden ze op het station te wachten tot ze toestemming kregen om in te stappen. Cokkie hield zich angstig

aan haar vaders broekspijp vast, week geen centimeter van zijn zijde. De lawaaiige wereld om haar heen boezemde haar alleen maar angst in.

Ze dacht ineens aan een andere bijzondere dag, niet zo lang geleden toen ze ook op het perron had gestaan samen met tante Betje. Zij had een hele week bij haar lievelingstante geloged en was op weg naar huis. Terwijl tante kaartjes ging kopen, was zij vast het perron opgelopen. Opeens klonk er een ijselijke schreeuw en werd ze door iemand aan haar kraag teruggetrokken. Op hetzelfde moment denderde er een locomotief met wagons voorbij. De stoomfluit gilde angstaanjagend en vieze dikke rook vulde haar neusgaten. Ze viel languit op het perron. Haar handen waren geschaafd, haar manteltje was vies en gescheurd en haar kousjes helemaal zwart.

Ze droomde er nog van. Op zulke momenten kroop ze stilletjes, om vader niet te storen, uit haar kribbe aan het voeteneind van de bedstee om achter zijn warme brede rug te gaan liggen. Dan alleen voelde ze zich veilig en sliep ze onmiddellijk in.

De conducteur schreeuwde over het perron dat de passagiers in mochten stappen. Er werd gefloten en de locomotief kwam langzaam in beweging terwijl de grote meisjes nog aan het kibbelen waren over wie er bij het raam mocht. Cokkie zat bij vader op schoot en Lena leunde met haar duimpje in haar mond tegen hem aan. Terwijl hij begon met: 'Er was eens...' pakte hij een stukgelezen prentenboekje en sloeg het open. Vader greep altijd naar het eerste boekje dat binnen handbereik lag en fantaseerde er vrolijk op los. Geen vertelling was hetzelfde, hij paste het verhaaltje telkens een beetje aan de omstandigheden aan.

Dit boekje ging over drie kleine biggetjes die allerlei avonturen beleefden. Ze noemde blij herkend hun namen en nestelde zich voldaan in zijn armen, klaar voor een spannend verhaal.

Terwijl hij enthousiast begon, zaten de oudste twee bij het raam. Wat ze zagen rapporteerden ze geestdriftig aan de anderen en dat werd door vader weer handig in het verhaal verweven. Koeien werden genoemd en een boer met een zeis. Mensen op de fiets en een auto, in die tijd nog een zeldzaamheid, die ademloos werd nagekeken. Een boerenkar die stil langs de weg stond.

Er zaten geen andere passagiers in de coupé dan vader en de vijf meisjes. Hun jasjes lagen in de bagagerekken boven hun hoofden. De tas met broodjes werd te voorschijn gehaald en even was het vredig stil in de coupé en hoorde je alleen kiezen die het brood vermaalden. De pluchen stoelen

zaten comfortabel en voelden zacht aan. Buiten flitste de wereld voorbij, binnen was het warm en gezellig.

Van het regelmatige geluid van wielen die over de overgangen reden, vaders armen om haar heen, de rustgevende voorleesstem en het gekwebbel van haar zusjes werden haar oogleden zwaar. Loom leunde ze achterover, stak haar duim in de mond en doezelde weg naar een dromenland van koetjes op de dijk, een meisje dat aan de waterkant zat en een wei vol paardenbloemen.

Kindertehuis in Leiden

FLINK EN GEHOORZAAM ZIJN

1925

Plotseling ging de deur open en kwam er een aantal zusters met fladderende rokken op hen afgelopen. Terwijl de een op zalvende toon Tonia en Sjaantje probeerde over te halen om met haar mee naar binnen te gaan, trok de ander Cokkie naar zich toe en sprak op een dwingende manier vreemde woorden tegen haar, woorden die ze niet verstond. Ze rukte zich los en verschool zich achter Hanna.

Vader was niet mee naar buiten gekomen, dat was duidelijk.

‘Waar is mijn vader?’ vroeg Cokkie.

Een van de zusters zei dat vader al weg was. Van schrik begonnen ze allemaal te huilen en ze klampten zich aan elkaar vast. Tonia smeekte om bij haar zusjes te mogen blijven, zoals ze vader had beloofd. Het mocht niet.

Terwijl Tonia resoluut naar binnen werd getrokken was op de achtergrond het hartverscheurende huilen van Cokkie te horen. Sjaantje greep in paniek de hand van Tonia en volgde gedwee, niet wetend wat te doen.

De zuster bracht hen naar de grote-meisjesafdeling waar een jongere zuster de meisjes opwachtte. Ze was aardig en probeerde hen te kalmeren.

Ze gaf een rondleiding door het kindertehuis, wees hun de speelzaal die op dit ogenblik leeg was omdat de meisjes naar school waren. Na schooltijd kwamen ze hier bijeen om te spelen, maar ook om te naaien en te borduren. Ze liepen door de eetzaal en de slaapzalen. In de hoek van elke slaapzaal was een zestal fonteintjes met voor elk kind een washandje, een beker en een borsteltje. Het borsteltje was iets wat ze niet eerder had gezien. Tonia vroeg niets, nam zich voor goed naar de andere meisjes te kijken, om erachter te komen waar dat voor diende.

De zuster wees hun ieder hun eigen bed aan. Elk bed was keurig opge maakt en op elk kussen lag een wit gesteven nachthemd. Vervolgens onderwees ze hun de regels van het tehuis. Dat waren er zo veel dat Tonia ze onmiddellijk weer vergat. Daarna werden ze alleen gelaten, de zuster zou later terugkomen, zei ze, en hen meenemen naar de eetzaal. Verbijsterd keken de meisjes elkaar aan. Zodra de deur dicht was vloog Sjaantje in Tonia's beschermende armen. Tonia kon helemaal niets meer zeggen, alleen nog maar haar huilende zusje stevig vasthouden. Ze liet haar blik over de rijen bedden gaan en werd bang, zo bang als ze in jaren niet was geweest.

Keer op keer hoorde Tonia haar vaders stem dreunen: 'Let jij op je zusjes.' Het was geen vraag geweest, meer een opdracht waar ze maar al te graag aan had willen voldoen. Hoe kon ze die taak uitvoeren als ze nu al van hen gescheiden werd? Ze vond het vreselijk dat ze vader teleur moest stellen. Ze voelde zich helemaal niet groot, maar machteloos en totaal niets waard.

Ondertussen probeerden twee andere zusters de drie jongste meisjes tot bedaren te brengen. Ze praatten over de speelplaats waar ze elke dag mochten spelen en de vele kinderen waar ze vriendinnetjes mee konden worden. De aardige zuster die zo lief kon lachen zei dat er binnen in het grote gebouw een kamer was vol speelgoed. En ze vertelde over poppen met zijden haren, zachte wollige beren en prachtige poppenwagens. Ze verzekerde hun dat ze er zo veel mee mochten spelen als ze wilden.

Het speelgoed gaf uiteindelijk de doorslag, want een pop of kindervagen hadden ze nooit gehad. Alleen gezien van andere kinderen in de straat. Soms hadden ze daarmee mogen spelen en dat was heerlijk. Het hartverscheurende huilen ging geleidelijk over in snikken. Uiteindelijk stonden ze toe dat hun tranen werden gedroogd en hun neusjes gesnoten. Langzaam kwamen ze los van elkaar en liepen hand in hand mee naar de deur.

Hij had de meisjes ten afscheid gekust en geweten dat hij ze voor een lange tijd niet meer zou zien. Dat besef verstikte hem en hij had ze moeilijk los kunnen laten. Hij omhelsde ze steeds weer. Sprak over gehoorzaam zijn en lief voor elkaar en meer van die onzin die je zegt tegen je kinderen, zuiver en alleen om het geweten te sussen en jezelf te overtuigen dat je de enige juiste beslissing hebt genomen.

Hij werd naar het kantoortje van de eerwaarde moeder geleid en kreeg thee geserveerd. Terwijl zij de benodigde papieren bij elkaar zocht, zat hij in zijn stoel en keek om naar de solide eikenhouten deur die hem scheidde van zijn kinderen.

Hij draaide zich moeizaam om, snoot weer zijn neus, vermande zich en dronk zijn thee. Aan deze vrouwen moest hij zijn dierbaren toevertrouwen.

Hij zuchtte diep, zag het vreselijk somber in maar besefte dat hij niet anders kon.

Er werden formulieren naar hem toe geschoven waarop de meisjes Meeuwisse vermeld stonden.

Antonia Adriana	geboren 1914	roepnaam Tonia	oud 11 jaar
Adriana Antonia	geboren 1916	roepnaam Sjaantje	oud 9 jaar
Johanna	geboren 1917	roepnaam Hanna	oud 8 jaar
Magdalena Maria	geboren 1920	roepnaam Lena	oud 5 jaar
Cornelia Catharina	geboren 1921	roepnaam Cokkie	oud 4 jaar

Hij keek of alles juist vermeld was, aarzelde even, zuchtte diep en zette toen zijn handtekening. De eerwaarde moeder bracht vader naar de deur. Ze zei opnieuw dat hij er alleen maar goed aan had gedaan zijn kinderen hier te brengen. Dat hij aan de toekomst van de meisjes moest denken en aan hun welzijn. Het leek haar niet verstandig dat hij de kinderen nog even zou zien, voor zijn eigen bestwil en dat van de kinderen. Ze gaf hem een stevige hand, wenste hem een goede reis terug naar Hellevoetsluis en verzekerde hem dat God met hem zou zijn. Daarop viel de deur van het huis achter hem in het slot.